

DINAMIK MAKROIQTISODIY MODELLAR VA ULARNING IQTISODIY O‘SISHNI TAHLIL QILISHDAGI O‘RNI

Abdisamatov Shuxratjon Abdinazarovich

Farg‘ona davlat universiteti, iqtisodiyot fakulteti o‘qituvchisi

Maxmudjonova Muxlisabonu Xasanboy qizi

Farg‘ona davlat universiteti, iqtisodiyot fakulteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19213195>

Annotatsuya: Hozirgi globallashuv va iqtisodiy integratsiya sharoitida mamlakatlar iqtisodiy o‘shni ta‘minlash va uni barqaror rivojlantirish masalasiga alohida e‘tibor qaratmoqda. Iqtisodiy jarayonlar doimiy o‘zgarib turadiganligi sababli, ularni vaqt omili asosida tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan dinamik makroiqtisodiy modellar iqtisodiy o‘sh, inflyatsiya, investitsiya va jamg‘arma jarayonlarini chuqur o‘rganishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada dinamik makroiqtisodiy modellar, ularning mohiyati va iqtisodiy o‘shni tahlil qilishdagi ahamiyati o‘rganilgan. Shuningdek, asosiy modellarning xususiyatlari va ularning amaliy qo‘llanilishi tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Dinamik makroiqtisodiyot, iqtisodiy o‘sh, Solow modeli, Harrod-Domar modeli, kapital, investitsiya, jamg‘arma, iqtisodiy rivojlanish.

Dinamik makroiqtisodiyot — bu iqtisodiy jarayonlarni vaqt davomida o‘zgarishi asosida o‘rganuvchi yo‘nalishdir. Unda asosiy e‘tibor iqtisodiy ko‘rsatkichlarning (YAIM, inflyatsiya, bandlik darajasi va boshqalar) vaqt bo‘yicha dinamikasiga qaratiladi.

Statik tahlildan farqli ravishda, dinamik yondashuv iqtisodiyotning kelajakdagi holatini prognoz qilish imkonini beradi. Bu esa iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Asosiy dinamik makroiqtisodiy modellar. Asosiy dinamik makroiqtisodiy modellar iqtisodiy o‘sh jarayonlarini tushuntirish va tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu modellar orqali iqtisodiyotda yuz beradigan o‘zgarishlar, ularning sabablari hamda kelajakdagi rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlash mumkin. Eng muhim dinamik modellar qatoriga Harrod-Domar modeli, Solow modeli va endogen o‘sh modellari kiradi.

Harrod-Domar modeli iqtisodiy o‘shni investitsiya va jamg‘arma bilan bevosita bog‘laydi. Ushbu modelga ko‘ra, mamlakat iqtisodiyoti barqaror o‘shishi uchun jamg‘arma darajasi yetarli bo‘lishi va investitsiyalar samarali yo‘naltirilishi lozim. Modelda iqtisodiy o‘sh sur‘ati kapitalning samaradorligiga ham bog‘liq bo‘lib, kapital yetishmovchiligi iqtisodiy rivojlanishni sekinlashtiradi. Shu sababli ushbu model ko‘proq rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyotini tahlil qilishda qo‘llaniladi.

Solow modeli esa iqtisodiy o‘shni yanada kengroq yondashuv asosida tushuntiradi. Unga ko‘ra, iqtisodiy o‘sh faqat kapital bilan emas, balki mehnat resurslari va texnologik taraqqiyot bilan ham belgilanadi. Solow modeli iqtisodiyot uzoq muddatda muvozanat holatiga erishishini ta‘kidlaydi. Bu holatda kapital va mehnat o‘shishi muvozanatlashadi, ammo iqtisodiy o‘shning asosiy manbai sifatida texnologik taraqqiyot namoyon bo‘ladi. Shu jihatdan ushbu model zamonaviy makroiqtisodiyotda keng qo‘llaniladigan asosiy nazariyalardan biri hisoblanadi.

Endogen o‘sh modellari esa iqtisodiy o‘shning ichki omillarini asosiy o‘ringa qo‘yadi. Bu modellarda innovatsiyalar, inson kapitali, bilim va texnologiyalar iqtisodiy rivojlanishning asosiy drayverlari sifatida qaraladi. Endogen yondashuvga ko‘ra, davlat siyosati, xususan ta‘lim

tizimini rivojlantirish, ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash va investitsiyalarni rag'batlantirish orqali iqtisodiy o'sishga bevosita ta'sir ko'rsatish mumkin. Bu modellar ayniqsa zamonaviy bilimga asoslangan iqtisodiyot sharoitida katta ahamiyatga ega.

Umuman olganda, dinamik makroiqtisodiy modellar iqtisodiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish, ularning rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash va kelajakdagi o'sish istiqbollarini belgilashda muhim ilmiy vosita hisoblanadi. Har bir model o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ular iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda va amaliy qarorlar qabul qilishda keng qo'llaniladi.

Xulosa qilib aytganda, dinamik makroiqtisodiy modellar iqtisodiy o'sishni tahlil qilish va prognozlashda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Ular orqali iqtisodiyotning kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash, samarali iqtisodiy siyosat yuritish va barqaror o'sishga erishish mumkin. Ayniqsa, zamonaviy sharoitda innovatsiyalar va inson kapitaliga asoslangan endogen o'sish modellari alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mankiw N.G. "Makroiqtisodiyot" – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. Blanchard O. "Makroiqtisodiyot nazariyasi" – Moskva: Vysshaya shkola.
3. Solow R.M. "A Contribution to the Theory of Economic Growth" – Journal of Economics, 1956.
4. Harrod R.F. "An Essay in Dynamic Theory" – Economic Journal, 1939.
5. Domar E.D. "Capital Expansion, Rate of Growth and Employment" – Econometrica, 1946.
6. Romer P.M. "Endogenous Technological Change" – Journal of Political Economy, 1990.
7. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotlari.
8. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) hisobotlari.
9. Jahon banki (World Bank) statistik ma'lumotlari.
10. Makroiqtisodiyot fanidan o'quv qo'llanmalar va ilmiy maqolalar.